

ION BARNEA

(13 august 1913 – 31 ianuarie 2004)

EVOCARÉ

Recunoașterea oficială târzie în țară a meritelor științifice ale lui Ion Barnea ca eminent specialist de talie internațională în istorie și arheologie paleocreștină și în sigilografie romană târzie și bizantină și alte domenii a fost cu mult devansată de cea internațională.

Numele lui I. B. se află astăzi în catalogul membrilor Academiei Române (1866-2003, ultima ediție), publicat de această primă instituție savantă a țării prin grija d-nei dr. Dorina Rusu. Evenimentul s-a petrecut în urma numirii lui I. B. ca membru de onoare al Academiei Române la 29 ianuarie 1999, la câțiva ani de la ocuparea unei poziții similare de către bunul lui prieten și fost coleg, inclusiv la Roma, Dinu Adameșteanu. Cei doi erau ultimii supraviețuitori dintre membrii „Școlii Române din Roma” de până la închiderea ei de regimul comunist în 1947. Născuți în același an 1913, plecau spre cele veșnice la puține zile unul după altul, în ianuarie 2004. Au fost comemorați în aprilie același an la Academia di Romania, iar volumul nr. XII din seria *Ephemeris Daco-Romana* a difuzat aceste documente recente în deschiderea actelor colocviului din același an.

Textul care ilustrează, în ultima ediție a Catalogului sus-amintit al membrilor Academiei Române, activitatea și meritele științifice ale lui I. B., este extrem de restrâns și modest. I se datorează, prin propria sa voință, în cea mai mare măsură. La apariția volumului, Alexandru, fiul, i l-a citit de lângă patul din urmă, iar I. B. s-a bucurat atunci, perfect lucid fiind, de apariție și mai ales de noutatea completărilor biografice pe care până atunci și le autocenzurase. Aceasta din grija pentru familie și pentru urmași față de teroarea comunistă care îi putea oricând lovi, așa cum de altfel s-a și petrecut cu mai mulți membri ai familiei în anii '50 - '60 din secolul 20.

Iată, așadar, în rezumat, câteva repere bio-bibliografice reținute în evocarea comemorativă propusă de ARA la inițiativa d-nei arh. Monica Mărgineanu-Cîrstoiu.

Ion Barnea s-a născut la 13 august 1913 în comuna Lungești din județul Vâlcea. La îndemnul părinților lui, gospodari de vază ai comunei care îl doreau preot pe cel mai mare fiu al lor, a urmat între 1925 și 1933 cursurile Seminarului

Teologic „Sf. Nicolae” din Rm. Vâlcea. A fost apoi student al Universității din București (teologie, litere și filozofie, 1933-1937), după licență continuându-și specializarea la Atena cu doctorandul în arheologia creștină și bizantinologie (1940) sub îndrumarea unuia dintre cei maieminenți specialiști europeni în domeniu ai vremii, Gheorghios Sotiriou. Pentru publicarea tezei și propria pregătire s-a bucurat de sprijinul material și moral al acestuia, spre a finaliza doctoratul în timp util. Se întorcea în țară cu ultimul vapor de la piure după momentul începerii celui de al doilea război mondial.

Abia în 1967 îi era recunoscut în țară titlul de doctor dobândit atunci.

Cu această specializare, I. B. se înscria într-un mai mare proiect de viitor al arheologiei clasice românești, gândit pe termen lung și pus în practică într-o viziune modernă de ilustrul urmaș al lui Vasile Pârvan, savantul Scarlat Lambrino. Ca director al Școlii Române din Roma – Academia di Romania – și al cercetărilor de la Histria, îl încuraja atunci spiritual și material pe tinerii în care vedea că se poate investi, către specializări și metodologii de cel mai înalt nivel. Dintre acestea, Lambrino vedea arheologia creștină drept o necesitate stringentă și tot mai greu de acoperit (însăși Histria îi oferea tot mai mult acest exemplu) fără un specialist cu pregătire de clasă. De aceea, când l-a văzut în 1940 pe recentul doctor în arheologia creștină I. B., bibliotecar la Academie spre a-și asigura existența, i s-a adresat direct: „Dumneata aici?!”. L-a invitat acasă și i-a scris recomandarea pentru Roma. Astfel, I. B. a fost membru al Școlii Române din Roma între 1941 și 1942. Și-a continuat apoi specializarea la Berlin în anii 1943-1944, când a fost și diacon al capelei ortodoxe române de acolo. A revenit în țară, împreună cu soția și cu fiul aproape să se nască, ieșind cu șansă de sub bombardamentele teribile ale aliaților asupra capitalei Reich-ului, după ce, într-o noapte, nu și-a mai găsit locuința de acolo. Aceasta se întâmpla în ianuarie 1944. În februarie i se naștea la București Alexandru. „Neeliberat”, cum încă de mult celui din urmă îi plăcea să spună.

Îi apăreau deja, în acea perioadă, lui I. B., primele lucrări importante, după teza de doctorat scrisă în limba greacă (*Tò palaiochristianikòn thysiastérion*): *Contribuții la studiul creștinismului în Dacia* (1942), *Un manuscris grecesc cu miniaturi din Biblioteca Academiei* (1943), *Chapiteaux à protomes de béliers de la Scythie Mineure* (1944), *Discul episcopului Paternus* (1944).

Între 1944 și 1946 a fost cercetător la Comisia Monumentelor Istorice, iar din 1946 la Muzeul Național de Antichități, devenit din 1956 Institutul de Arheologie al Academiei Române, unde a urcat în ierarhie cu piedici și de unde a fost pensionat înainte de vârsta legală la 15 mai 1975, când era doar c.p.III. Între 1949 și 1951 a fost și conferențiar la Catedra de Istorie Veche a României din Facultatea de Istorie a Universității din București, de unde a fost îndepărtat pe considerente politico-ideologice. Institutul teologic Ortodox din București l-a solicitat pe postul de conferențiar pentru istoria artei creștine (1956-1959), poziție la care a renunțat pentru dosarul școlar al fiului său.

Toate studiile lui I. B. apărute între 1945, sfârșitul anilor '50 și mai apoi, s-au legat tot mai mult de activitatea de teren, ca arheolog, obiectivele mai importante fiind *Dinogetia* (1946-1975) și *Tropaeum Traiani* (1947 și 1968-1975). Dincolo de acestea, ansamblul tematic a fost cu mult mai vast, el cuprinzând, metodologic, de

atunci și până la începutul mileniului al treilea, examinarea variată de surse, coroborarea lor și sintetizarea în lucrări de referință, până la nivelul Real-Encyclopădie inclusiv, unde i-a apărut una dintre ultimele sinteze.

Așadar, din perioada mai sus notată, trebuie să atragem atenția asupra situației arheologiei creștine din România dintre anii 1936-1948 publicate în limba franceză în 1951 și, mai ales, asupra primului corpus real de inscripții paleocreștine urmând încercărilor lui R. Netzhammer și V. Pârvan. Acesta a apărut în 1954 în două numere succesive din revista „Studii teologice” sub titlul *Creștinismul în Scythia Minor după inscripții*. A constituit baza documentară pentru catalogul publicat în 1976 de Emilian Popescu (IGLR) și, firește, pentru partea corespunzătoare din volumul lui I. B., *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, apărut la Vatican în 1977. Era, acest volum, o încununare a activității în domeniu a lui I. B., solicitat de savanți ca Pasquale Testini. Cel din urmă, împreună cu colaboratorii săi, i-au propus alcătuirea volumului citat mai ales în urma comunicărilor, cursurilor și conferințelor pe care autorul le susținuse mai întâi la Ravenna (*Corsi Ravennati*, 1971), apoi la Roma, Lecce ș.a. în anii următori, la invitația specialiștilor italieni.

Se adăugaseră între timp cercetările arheologice de la *Noviodunum* (1953-1974), Niculuțel (1953-1954), Giurgiu (1955), Murfatlar, cu descoperiri senzaționale (1957-1962), Enisala (1963-1964) ș.a., adăugându-se numeroase cercetări de teren și investigații arheologice, inclusiv în chiar satul natal.

Lista de publicații științifice datorate lui I. B. ilustrează copios rezultatele acestor cercetări. Mai selectăm, în cele ce urmează, doar câteva dintre cele care vor rămâne pentru multă vreme lucrări de referință ale unui savant greu de egalat în istoriografia românească, prin probitate, metodă și eficiență.

Coautor foarte consistent la volumele II și III din seria *Din istoria Dobrogei* publicate în 1968 (partea a doua; volum premiat de Academie) și 1971 (prima parte), o parte din scrierile lui a fost reluată în volumul al treilea din *Tratatul de istorie a României* apărut în 2001. A fost unul dintre cei mai importanți autori (și, practic, coordonator) al primului volum din seria monografică *Dinogetia* (1967) și coautor important la *Princeton Encyclopedia of Classical Sites* (1976). I se datorează primele două volume din seria *Arta creștină în România* editată de Patriarhia Ortodoxă Română (1979 și 1981) și a fost coordonator și coautor la primul volum din seria *Tropaeum Traiani* (1979, premiul Academiei Române). A colaborat masiv la *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, din care au apărut trei volume (1994, 1996, 2000), precum și la *Dictionnaire encyclopedique du christianisme ancien*, Le Cerf, 1990. Rămân de referință, între altele, și textele participărilor sale (directe sau indirecte) la câteva congrese de *limes*, bizantinologie sau arheologie creștină, între care, pentru cele din urmă, *L'épigraphie chrétienne de l'Illyricum Oriental* (1980) și *Menasampullen auf dem Gebiet Rumäniens* (1991) nu pot lipsi din bibliografia de specialitate.

O altă recunoaștere a lui I. B. ca savant în domeniu s-a arătat prin invitarea sa la Sorbona pentru un semestru de prelegeri în 1981 de către rectorul de atunci al Universității din Paris, marele bizantinolog Hélène Ahrweiler. De acolo, într-un moment de răgaz, i-a fost mai lesne să participe la Colocviul de specialitate de la Birmingham, unde repetate invitații anterioare nu putuseră fi onorate.

Domeniul sigilografiei, documentat prin zeci de studii ale profesorului I. B. publicate în țară și în străinătate, s-a concretizat într-un *corpus* monumental depus la departamentul specializat al Academiei din Viena, unde urmează să apară cu sprijinul și colaborarea profesorului Werner Seibt. Într-o intervenție publică la un colocviu de specialitate care a avut loc la Academia din Berlin în toamna anului 2003, acesta din urmă a evocat contribuția remarcabilă a lui I. B. la dezvoltarea acestei discipline.

S-ar mai putea adăuga încă multe pentru exemplul pe care îl reprezintă moștenirea pe care ne-o lasă I. B. Obișnuia să spună, pentru sine și pentru cei din jur: *nulla dies sine linea*. Și, precum se vede, așa a făcut.

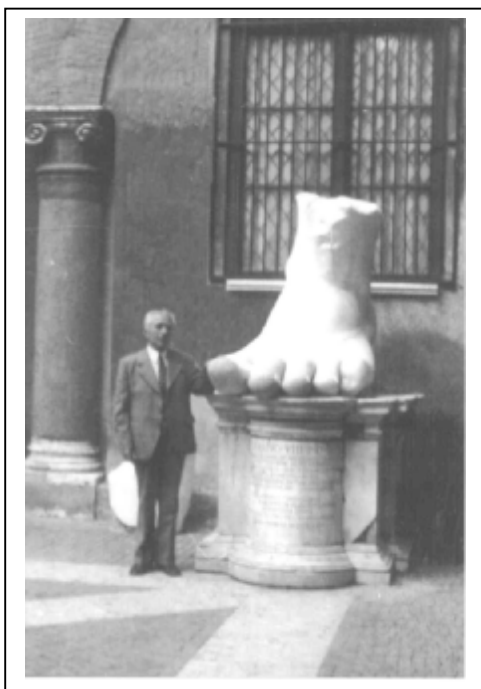
Iar într-una dintre ultimele sale zile pe acest pământ, pe care știa că le va continua în altă parte, spunea: „Și totuși, viața asta a fost frumoasă”.

București, 4 aprilie 2005

Alexandru Barnea

Roma, 1942; I. Barnea , membru al "Școlii române din Roma"

I.Barnea în octombrie , 1977, la Palazzo dei Conservatori, Roma

I. Barnea la masa de lucru; primăvara 2003